

Ibsaa Jirenyaa-Lakk.11

Description

Buâ€™uura Fiqhii (Al-Qawaaâ€™idul Fiqhiyyah)

â€œYommuu wantoonni gaggaariin baayâ€™atan, isaan keessaa kan irra caalu ni durfama. *Mustahabba (wanta jaallatamaa) irra Waajibaf (wanta dirqama) taâ€™eef dursi kennama. Dhimmoonni lamaan carraa taâ€™uu (fudhatama argachuu) yoo qabaatan, kan irra madaala kaasutu fudhatama argata. **Wantoonni babbadoon yommuu baayâ€™atan, isaan keessaa tokko hojjachutti yoo dirqisifaman, badiin isaa xiqqaa kan taâ€™e dursi kennamaaf.â€

Kuni buâ€™uuraalee fiqhii keessaa tokko waan taâ€™eef salphatti hubachuun isinitti ulfaachu dandaâ€™a. Dhugumatti kana yoo siritti hubanne rakkolee nu muudatan salphatti furra. Mee fakkeenyan hubachuuf haa yaallu. *Fakkeenyaf, yeroon salaata subii darbuuf dhiyaate haa jennu. Aduun bahuu heddi. Yeroo kanatti namni salaata yerootti hin salaanne, salaata dirqama taâ€™ee (waajiba) salaata moo salaata sunnaah salaataa? Salaata sunnaa dhiisee salaata waajiba salaatu qaba. Sababni isaas, waqtin salaataa waan darbaa jiruuf waajibaaf dursa kenna.

*Ajaja namootaa irra ajaja Rabbiitif dursi kennama. Fkn, maatiin saalaata waajibaa, hajjii, hijaaba uffachuu fi wantoota dirqamaa kan biroo irraa kan nama dhoowan yoo taâ€™an, isaaniif ajajamuun hin jiru. Sababni isaas, Laa xaaâ€™ata li makhluuqi fii maâ€™asiyatil Khaaliqi (Uumamtootaf ajajamanii Kaaliqa faallessuun hin jiru) Ammas, sadaqaa nama fira rakkataaf kennutu caala moo nama rakkataa fira hin taanef kennutu caalaa? Nama rakkataa firaatif kennutu caala. Sababni isaas, firaaf sadaqaa kennun waa lama qabata. Ajrii sadaqaa argachuu fi firummaa sufuudha (silaahu rahiim).

**Ammas, wantoonni badaan yoo bakka tokkotti dhufan, badiin isaa xiqqaa kan taâ€™e ni filatama. Fakkeenyaf, namni osoo soomuu, namni biraan bishaaniin kan nyaatamu yoo arge fi baraaru yoo barbaade, akkam godhaa? Bishaan keessaa isa baraaruf humna yoo dhabe sooma hiiku qaba. Sooma waajibaa hiikun badiidha, lubbuun namaas darbuun badiidha. Garuu badiin lamaan kunniiin wal hin qixxaatan. Lubbuun namaas darbuun badii irra guddaadha. Kanaafu, namtichi sooma hiikee lubbuu san baraaru qaba.

Kitaaba wabii: Al-qawaaâ€™idu wa usuulul jaamiâ€™ati- Shekh Abdurahmaan saâ€™diyy fi ibn usyemiin-fuula 150-153

Tarkaanfi Gara Fuudhaa Heerumaa

Yeroo amma dargaggoonni fi shamarran gariin wal fuudhu yoo barbaadan maatii osoo hin mariâ€™achiisin waluma jiddutti fixu. Ergasi rakkoo hangana hin jedhamneef saaxilamu. Dhiirri tokko dubartii takka erga jaallate fi fuudhu barbaade booda, kadhaa fi nikahaaf maatii ishiitti himu ykn nama itti ergu dhiisee dubartii sanin wal-qunnamuun wanta badaa garagaraatti seenu. Kanaafu furmaanni maaliree?

1. Dhiirri dubartii takka erga jaallate fi fuudhu barbaade, maatii ishitti fuudhaf akka barbaadu itti himu qaba.
  2. Nikahaan dura takkaa erga wal-laallatanii booda walitti deddeebiâ€™u dhiisu- dubartiin tole erga jettee booda nikahaan dura walitti deddeebiâ€™uun kophaa waliin taâ€™uun badii guddatti nama geessa. Ibn Useymiinakkana jedhamuun gaafatame, â€œAni dubartii takka nan kadhadhe (kaadhimadhe). Narratti juuza 20 ni haffaste. Osoo namni ishii fuudhu hin dandeenye (mahramni) ishii waliin jiruu ishii waliin nan taaâ€™a. Hijaaba sirnaan uffatti. Taaâ€™umsa keenya keessatti waaâ€™ee diinii haasawu ykn Qurâ€™aana qaraâ€™u malee wanta biraan hin hojjannu. Akka shariâ€™aatti kana keessa rakkoon ni jiraa?â€• Ibn Useyminiisakkana jechuun ni deebise, â€œKuni hin taâ€™u (haazaa laa yanbaghi). Sababni isaas, dhiira bira namni taaâ€™u dubartii inni kadhate yoo taate kuni yeroo baayâ€™ee shahwa (fedhii fooni) qabsiisa (kakaasa). Fedhiin foonii haadha manaatiin ala irratti kan qabatu yoo taâ€™e haraama. Wanti haraamatti nama geessu immoo haraama.â€•(Fataawa muhimmati lisisaâ€™al ummati-fuula 14)
  3. Ammas nikahaan dura telefoonan haala ibidda fedhii qabsisuun waliin haasaâ€™u irraa of quachuu-hajja tokko malee telefoonan nikahaan dura waliin haasawuun badii hangana hin jedhamnetti nama geessa. Dubartiin sagalee ishii bareechisuun dhiira qorti. Ergasii suutuma suutan badii hangana hin jedhamnetti taruu. Namoota meeqatu sababa telefoonatiin addaan bahe. Kanaafu, hanga nikaha wal hidhatanii yoo obsan gara fuunduraatti jirenyaa miâ€™aawaa waliin jiraatu.
  4. Hanga dandaâ€™ameen yeroo gabaaba keessatti nakaha hidhachuu.
- Kitaaba wabii: Aadaabul khixbati wa zafaafi By Amr Abdul Munâ€™im saliim-fuula 26-27

Of-Gowwoomsu Moo Warra Gowwoomsudhaa?

Jirenya dargagumma fi shamarrummaa keessatti qormata gurguddoo nama muudatan keessaa tokko â€œFedhii Lubbuuti.â€• Marsaa dargaggummaatti lubbuun (nafseen) nama tuni wanta ishiin hin dharraane hin jiru. â€œ**Dhugumatti nafseen baditti nama ajajji; nama Gooftaan kiyya rahmata godheef malee.**â€• Ijolleen yommuu maatii isaanii jala jiran, nafsee isaanitiif ajajamuun warra karaa adda addaatin gowwoomsu dandaâ€™u. Fakkeenyaf, Intalli umriin ishii wagga kurnan ykn digdamman keessa jirtu, hiriyyoota badoo waliin bakka badaa deemu yoo barbaadde, warraan wanta hin taane jettiin. â€œBarsiisanakkana godhaa nun jedhe,â€• jechuun warra gowwoomsiti. Akka fakkeenyatti, shamarri takka mana dhiira fi dubartiin walitti makamanii akka fedhan taâ€™an hiriyyaa ishii waliin deemu barbaadde. Haadha ishii sossobde shamarri tuni bakka badaa kana ni deemte. Ergasii, halkan yommuu gara manaa deebitu, konkolaatan ishiin garagaluun qaamni ishii ni miidhame. Haala kanaan fedhii lubbuu fi hiriyyaa hordofuun of miite. Kanaafu, dargaggooni fi shamarran kunniin warra kan gowwoomsan osoo hin taâ€™in mataa ofii gowwoomsaa jiru. Jirenya fuunduraa ofii ofitti dukkaneessan. Kanaafu furmaanni maali?

1. Obboleessa koo /obboleetti tiyya! Warri kee bakka gaarii akka geessuf siif jedhanii dafqa xuruurratu. Isaan gowwoomsun yommuu baditti lixxu, hangam akka rifatanii fi si abaaran beektaa? Kanaafu, abaarsa fi dallansuu isaanii jalaa bahuuf isaan gowwoomsu irraa of quachuu jirenya boruutif ifaa siif taâ€™a. Mee namoota daraaraa keessa jiraatan haa ilaallu. Baayâ€™een isaanii haadha abbaaf tola hin oolan.
2. Hiriyyaa badaa hordofuu dhiisu- tarii dargaggooni kunniin dhiibbaa hiriyyaa irraa kan kaâ€™e, maatii ofii gowwoomsu. Namoota meeqatu sababa hiriyyaatin ykn niititin haadha abbaa ofii naasisa ykn salphisa. Hiriyyaaf jedhanii haadha abbaa nama guddisan salphisuun dhugumatti of salphisuudha.
3. Haadha abbaa gowwoomsu fi salphisuun jirenya heegere (fuunduraa) gadadoo fi dararatti darbuu akka

---

taâ€™e yaadachu- Kana hubachuuf namoota naannoo keenya irraa haadha abbaa ofii dararanii ergasii dhumti isaanii maal akka taâ€™e ilaalun ni dandaâ€™ama. 4. Badii armaan olitti namni tare yoo jiraate, Rabbiin irra aaraaramu kadhachuu, warraa isaa/ishii dhiifama gaafachu fi isaaniif tola oolun, adabbi gara fuunduraatti isa/ishii eeggatu jalaa baraaramu dandaâ€™a/dandeessi.

Laa darara walaa diraaraâ€“ â€œDararuu fi wal-dararuun hin jiru.â€“ Kana jechuun nama kamiyyuu haqa malee miidhun (dararuun) hin dandaâ€™amu. Ammas,nama nama miidhe hanga inni nama miidhe caalaa daangaa itti darbuu fi haala badaan isa dararuun hin dandaâ€™amu. Fakkeenyaf, osoo beekanuu niiti ofii jechaa fi uleen dararuun (miidhun) wanta shariâ€™aadhaan dhowwamee fi namni kana hojjatu lubbuu ofii nama miidhedha.

Date Created

December 5, 2018

Author

admin